अवरवर्णज पु० अवरवर्णः सन् जायते जन-ड। शूद्रे "श्वा तु दृष्टिनिपातेन स्पर्शेनावरवर्णजः" "ब्राह्मणान् वाधमानन्तु कामादवरवर्णजम्" इति च मनुः।

अवरव्रत पु० अवरं अत्यन्तश्रेष्ठं व्रतमस्य। १सूर्य्ये २अर्कवृक्षे च। अवरम् अधमं व्रतमस्य। ३हीनव्रते त्रि०।

अवरशैल पु० अवरः पश्चाद्वर्त्ती शैलः। अस्ताचले।

अवरस्तात् अव्य० अवर+प्रथमाद्यर्थे अस्ताति। प्रथमा पञ्चमीसप्तमीवृत्तेरवरशब्दस्यार्थे। अवरस्तात् रमणीयम्, आगतः वसति वा। [अत्यन्तनिर्जने।

अवरहस न० अवततं रहः अच् समा०। अवतते रहसि

अवरार्द्ध न० कर्म्म०। अपरभागे "सकृत्कर्म्म पितॄणामपरार्द्धं देवानाम्" इति। "अपरार्द्धतश्च परार्द्धतश्च परिगृह्य" शत०ब्रा० २देहस्य पश्चाद्भागे च।

अवरार्द्ध्य त्रि० अवरार्द्धे भवः यत्। शेषभागभवे। न वरत्वेन अर्ध्यते ऋध-णिच्-कर्मणि यत्। न्यूने। "नावरार्द्ध्यं ततः कुर्य्यात् पूर्णपात्रमिति स्थितिः" छन्दो० परि०। "अवरार्द्ध्यं न्यूनम्" स०त०रघु० "दशगवावरार्द्ध्या दक्षिणा" आ० गृ०।

अवरीण त्रि० अव+रिङ-क्त। तिरस्कृते। [न्ताल्पे।

अवरीयस् त्रि० न वरीयान् न०त० स्त्रियां ङीप्। अत्य-

अवरुग्ण त्रि० अव+रुज-क्त। १भग्ने २रोगान्विते च।

अवरुद्ध त्रि०अव+रुध-क्त। १प्रतिरुद्धे अन्यैरसंलक्षिते २गुप्ते च "अस्ति कश्चिद्राजसूनुरवरुद्धश्चरन्" दशकु० इतर गमननिषेधेन रक्षितायां ३स्त्रियां स्त्री। (राखनी)।

अवरुद्धि स्त्री अव+रुध भावे क्तिन्। १अवरोधने २प्रतिरोधे "इन्द्रियाणां वीर्य्याणाञ्चावरुद्धौ" श्रुतिः।

अवरूढ़ त्रि० अव+रुह-क्त। १कृतावरोहणे उच्चस्थानात् निम्नगते। २उत्पाटिते वृक्षादौ च।

अवरोचक अवरोचयति रुचिहीनं करोति अव+रुच-णिच्-ण्वुल्। अवरोचके रोगभेदे "स्नेहगन्धिमुखं तत्र कामश्वासावरोचकः" सुश्रु०।

अवरोध पु० अव+रुध-भावे घञ्। १निरोधे "फेनायमानं स्रोतोऽवरोधः" सुश्रु० बलादि० मतुप् वा ठनो बाधक इनि अवरोधवान् अवरोधी अवरोधयुक्ते त्रि०। कर्म्मणि घञ्। राजान्तःपुरस्थायां २योषिति, ३राजदारेषु च। "तत्र हूणावरोधानां भर्त्तृषु व्यक्तविक्रमम्। "कलत्रवन्तमात्मानमवरोधे महत्यपि" रघुः आधारे घञ्। ४राजान्तःपुरे। "पश्यावरोधे शतशोमदीयैः" इति रघुः। "निन्ये विनीतैरवरोधदक्षैः" कुमा०। "विस्रस्तवस्त्रमवरोधवधूपपात" माघः। ल्युट्। अवरोधनं निरोधे न०।

अवरोधक त्रि०अव+रुध-ण्वुल्। १प्रतिरोधके २आवरके च। "सुधन्वा वीर्य्यवान्राजा मिथिलामवरोधकः" रामा० आर्षत्वात् कर्म्मणि न षष्ठी।

अवरोधायन न० ६त०। अन्तःपुरे।

अवरोधिक पु०अवरोधे तद्रक्षणादौ नियुक्तः ठन्। राजान्तःपुररक्षणार्थं नियुक्ते १वामनादौ। अवरोधः स्थानं निवासत्वेनास्त्यस्य ठन्। "नृपान्तःपुरस्थायां स्त्रियां स्त्री। "ययुस्तुरङ्गाधिरुहोऽवरोधिका" माघः।

अवरोधिन् त्रि० अवरुणद्धि अव+रुध-णिनि स्त्रियां ङीप्। १रोधके २आवरके च।

अवरोपण न० अव+रुह-णिच्-प ल्युट्। उत्पाटने।

अवरोपित त्रि० अव+रुह-णिच्-पः क्त। उत्पाटिते।

अवरोह पु० अव+रुह-घञ्। १अवतरणे, (नामा) ऊर्द्ध्वदेशान्निम्नदेशगमने। कर्त्तरि संज्ञायां घ। तरोर्मूलादग्रपर्य्यन्तमारूढ़ायां २गुडूच्यादिलतायाम्। ३अपादाने घञ्। चन्द्रादिलोके स्वर्गे, ततो हि भोगावसाने सर्व्वेऽवतरन्ति। तत्र देहिनां चन्द्रलोकादवरोहप्रकारस्तावदुक्तः शा० सूत्रे तद्भाष्ये च यथा "कृतात्ययेऽनुशयवान् दृष्टस्मृतिभ्यां यथेतमनेवञ्च" शा० सू०। "इष्टादिकारिणां धूमादिवर्त्मना चन्द्रमण्डलमारूढ़ानां ततः प्रत्यवरोह आम्नायते "तस्मिन् यावत्सम्पातमुषित्वाऽथैतमेवाध्वानं पुनर्निवर्त्तन्ते यथेत"मित्यारभ्य यावत् "रमणीयचरणाब्राह्मणादियोनिभावमापद्यन्ते कपूयचरणाः श्वादियोनिमिति"। तत्रेदं विचार्य्यते किं निरनुशया भुक्तकृत्स्नकर्म्माणोऽवरोहन्ति? आहोस्वित् सानुशयाः?इति।किं तावत् प्राप्तं निरनुशया इति। कुतः? यावत्सम्पातमितिविशेषणात्। सम्पातशब्देनात्र कर्म्माशय उच्यते सम्पतत्यनेनास्माल्लोकादमुं लोकं फलभोगायेति। यावत्सम्पातमुषित्वेति च कृत्स्नस्य तस्य तत्रैव भुक्ततां दर्शयति। "तेषां यदा तत्पर्य्यवैतीति" च श्रुत्यन्तरेणैष एवार्थः प्रदर्श्यते। स्यादेतत् यावदमुष्मिंल्लोक उपभोक्तव्यं कर्म्म तावदुपभुङ्क्त इति कल्पयिष्यामीति नैव कल्पयितुं शक्यते यत् किञ्चेत्यन्यत्र परामर्शात्। "प्राप्यान्तं कर्म्मणस्तस्य यत् किञ्चेह करोत्ययम्। तस्माल्लोकात् पुनरेत्यस्मै लोकाय कर्म्मणे" इति ह्यपरा श्रुतिर्यत्किञ्चेत्यविशेषपरामर्शेन कृत्स्नस्यैवेह कृतस्य कर्म्मणस्तत्र क्षयितां दर्शयति। अपि च प्रायणमनारब्ध-